

Poznámka k problému kopírovania dokumentov v prácach študentov

Jesenák Karol · Prírodné vedy

25.04.2012

Najčastejším dôvodom kopírovania elektronických dokumentov v bežnom živote je pravdepodobne snaha o získanie rôznych zábavných produktov, napr. hudobných a filmových, pričom zvyčajnou motiváciou je vyhúť sa poplatkom za ich využívanie. Napriek mnohým problémom, ktoré sú spojené s informatizáciou vzdelávacieho procesu na školách, možno konštatovať, že obrovské množstvo odborných informácií potrebných pre štúdium, je študentom k dispozícii úplne zdarma, pretože náklady spojené s ich vznikom, nesú buď výlučne ich autori alebo ich hradia samotné vzdelávacie inštitúcie.

Znamená to, že otázka cenovej nedostupnosti je jedným z podstatných rozdielov oproti vyššie spomenutým dokumentom. Paradoxne, bezplatná dostupnosť vzdelávacích, odborných a vedeckých informácií, spoločne mimoriadnym komfortom tohto prístupu, vyvoláva u ich užívateľov dojem, že snád' v súvislosti s ideou, že *„cena akéhokoľvek produktu je proporcionálna úsiliu vynaloženého na jeho získanie“*, je mizivá. I keď si ťažko predstaviť verejnú prezentáciu takéhoto tvrdenia, spôsob zaobchádzania s mnohými prevzatými dokumentami na školách, ale aj mimo nich, tento názor veľmi často potvrdzuje.

V študentských prácach – bez ohľadu na to, či sa realizujú na základných, stredných alebo vysokých školách – sa stretáme s dvoma kvalitatívne odlišnými prístupmi pri kopírovaní cudzích odborných dokumentov. V prvom prípade si študent jasne neuvedomuje nekorektnosť svojho jednania, druhým prípadom je vedomé zaradovanie prevzatých dokumentov do vlastných prác. Nasledujúci text bude venovaný prvému prípadu, ktorý vzhľadom úctihodnú frekvenciu výskytu, možno považovať aj za najvýznamnejší prejav nekultúrnosti spojený s informatizáciou vzdelávacieho procesu.

Vo všeobecnosti, zaradenie prevzatého odborného dokumentu do vlastnej práce vyžaduje jednak povolenie od jeho autora a zároveň nutnosť uviesť ho vo svojej práci ako autora tohto dokumentu. V prípade, že prevzatý dokument je prevzatý z nejakej odbornej práce, napr. knihy alebo časopiseckého článku, je nutné uviesť jeho kompletnú citáciu. Vo všeobecnosti sa akceptuje voľné používanie verejne prístupných dokumentov na internete pre osobné, vzdelávacie a nekomerčné využitie. Tento fakt sa však dosť chybné interpretuje ako všeobecné povolenie k ich voľnému preberaniu do vlastných prác bez uvedenia ich zdroja. Ak sa už aj zmierime so situáciou, že povolenie od autora pôvodného dokumentu sa nepodarí získať, je úplne neprijateľné neuviesť

tohto autora, resp. citáciu na zdrojový dokument vo svojej práci.

Okrem etickej stránky tohto jednanja, ktoré treba jednoznačne interpretovať ako prisvojovanie si výsledkov cudzej práce, je však takéto kopírovanie problematické aj z iného dôvodu. Ak sa totiž do vlastnej práce zaraďuje prevzatý dokument bez uvedenia citácie, stáva sa pre čitateľov uvedenej práce jej autor aj autorom prevzatého dokumentu. Najmä v prípade bakalárskych, diplomových a doktorandských prác na vysokých školách, s tým súvisia aj značné riziká. To najväčšie spočíva v tom, že pri obhajobe týchto prác, nedokáže ich autor vysvetliť pred skúšobnou komisiou detaily prevzatého dokumentu, napr. textu, obrázka, tabuľky alebo schémy.

Stupeň tohto rizika však závisí na tom, akú pozornosť týmto prácam venujú ich školitelia, recenzenti a členovia príslušných komisií. Nie je zriedkavosťou, že v študentských prácach nachádzame desiatky obrázkov s veľmi nízkym rozlíšením – a to bez zmienky o ich pôvode. Je takmer isté, že sa jedná o prevzaté dokumenty. Stupeň neznalosti a zároveň naivity v tomto smere niekedy nadobúda až komické rozmery. Tak je to napríklad v prípade, keď recenzent diplomovej práce v nej nachádza časti svojich vlastných kníh, a to bez jedinej zmienky o ich autorovi.

Na druhej strane, takýto spôsob preberania rôznych dokumentov na základných a stredných školách má, okrem vyššie spomenutých dôvodov, aj iné príčiny. Žiaci a študenti týchto škôl – ale taktiež aj ich učitelia – prichádzajú do styku najčastejšie iba s učebnicami a vedecko-populárnymi textami, kde nie je zvykom uvádzať pôvodné vedecké a historické zdroje diskutovaných tém. Pravdepodobne často nie sú oboznámení s tým (prípadne si to dostatočne neuvedomujú), že vo svete vedeckých a odborných informácií majú skutočný význam iba tie, ktoré sú jasne identifikovateľné podľa ich autorov. To znamená, že informácie bez udania zdroja, sa považujú za úplne bezcenné a diskusia o nich má charakter iba tzv. „krčmových rečí“. Prečo je to tak?

Ten hlavný dôvod spočíva v tom, že s takýmito informáciami sa nedá pracovať, to znamená nemožno o ich pravdivosti polemizovať ani s ich autormi a ani s nikým iným. Druhý, menej závažný dôvod je ten, že hodnotu informácií vo všeobecnosti možno veľmi často odhadnúť podľa autora. Je síce pravdou, že táto metóda má pri hodnotení vedeckých článkov veľmi obmedzené použitie, avšak porovnať napríklad hodnovernosť informácie o rýchlosti zvuku v kremennom skle, ktorú nám ponúkne profesionálny fyzik a zároveň aj profesionálny homeopat, dokáže asi takmer každý. Na internete je k dispozícii mnoho odborných informácií, ktorých autor je neznámy. Preto, napriek celkom pochopiteľnému sklonu kopírovať tieto dokumenty do vlastných prác, možno vo vlastnom záujme odporúčať, ignorovať ich.

Toto pravidlo má však svoj zmysel aj mimo oblasti vedy a vzdelávania: je zaujímavé, koľko vzdelaných ľudí (vrátane učiteľov na všetkých stupňoch vzdelávania), je ochotných podieľať sa na šírení rôznych často závažných alebo aj úplne nezmyselných informácií bez identifikovateľného zdroja ich pôvodu. Okrem iného, možno takýmto spôsobom kompromitovať niekoho tým, že budeme rozposielať nejaký absurdný dokument, ktorému iniciatívne pripojíme aj jeho autorstvo.

Jeden z excelentných príkladov nezmyselnej manipulácie so vzdelávacími dokumentami, ktorý zároveň aj prispel k napísaniu tohto textu, možno ukázať na

internetovej adrese, uvedenej na konci tohto článku (1). Jedná sa o skopírovanie odbornej elektronickej knihy, ktorá je všetkým zdarma prístupná na internetovej stránke Prírodovedeckej fakulty Univerzity Komenského. Pozoruhodnou vlastnosťou tejto kópie je to, že chýbajú v nej úvodné strany s názvom, autorom a vydavateľom tejto knihy. I keď táto kópia sa stala z vyššie uvedených dôvodov bezcenná, je mimoriadne zaujímavá z hľadiska úplne nepochopiteľných dôvodov jej vzniku.

Na rozdiel od vyššie spomenutého prípadu, je preberanie malých textových súborov do študentských prác, kvalitatívne odlišnou situáciou. Je napríklad odbornou otázkou, aký typ prevzatých krátkych tvrdení, by sa mal alebo nemal citovať uvedením zdroja tohto tvrdenia. Na druhej strane, citovanie všeobecne známych tvrdení, napríklad o tom, že rýchlosť chemických reakcií sa zvyšuje so zvyšovaním teploty, ktoré sa v odborných prácach nerobí, možno považovať asi za menší nedostatok, ako keď niekto okopíruje tabuľku s výsledkami experimentu svojho spolužiaka - bez odvolania sa na túto prácu.

Väčšina vzájomných vzťahov medzi študentami, ako aj vzťahov medzi učiteľmi, nie je určovaná nejakými právnymi zmluvami. Z mnohých dôvodov je to obrovskou komunikačnou výhodou, avšak niekedy sa stáva, že tieto vzťahy sú zdrojom rôznych nedorozumení. Ako jeden z príkladov, ktorý sa bezprostredne týka diskutovanej témy, možno uviesť situáciu, keď vám niekto dodá napríklad výsledok experimentálneho merania, alebo snímku zo skenovacieho elektrónového mikroskopu, s ústnym povolením publikovať ponúknuté dokumenty vo svojej práci. Po zverejnení sa však dozvedáte, že autorom dodaného dokumentu je niekto iný. V takom prípade vám nezostáva nič iné, ako sa ospravedlniť a pokúsiť sa o nejakú formu nápravy.

PodĎakovanie:

Dovoľujem si poďakovať za cenné pripomienky Doc. RNDr. Alexandre Šimomonovičovej, CSc. a RNDr. Štefanovi Karolčíkovi, PhD., z Prírodovedeckej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave.

Citovaný zdroj

1. http://isr.ic.cz/dokumenty/Monitorovanie_zivotneho_prostredia_2/5.pdf (4. 3. 2012)

Doc. Ing. Karol Jesenák, PhD., Katedra anorganickej chémie, Prírodovedecká fakulta, Univerzita Komenského, Mlynská dolina CH-2, 842 15 Bratislava
